

20.09.2016 № 10/2091

на № _____

Конституційний Суд України
01033, Україна, м. Київ, вул. Жиланська, 14

Суб'єкт права на конституційне звернення: Публічне акціонерне товариство «Укрнафта»
04053, м. Київ, пров. Несторівський, 3-5
Код ЄДРПОУ 00135390
через Виконавчого Віце-Президента з правових питань, директора департаменту юридичного забезпечення
Карташова В.В.
Тел./факс: (044) 506-11-07
Адреса електронної пошти: isierov@ukrnafta.com

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗВЕРНЕННЯ

Керуючись п. 2 ст. 150 Конституції України, пунктом 4 частини 1 статті 13, статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України»,

Просимо Конституційний Суд України:

Надати офіційне тлумачення положень пункту 1 частини 1 статті 80 Господарського процесуального кодексу, а саме:

Предмет необхідного тлумачення:

Пункт 1 частини 1 статті 80 Господарського процесуального кодексу України:

«Господарський суд припиняє провадження у справі, якщо: 1) спір не підлягає вирішенню в господарських судах України».

Обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні:

Офіційне тлумачення пункту 1 частини 1 статті 80 Господарського процесуального кодексу України є необхідним у зв'язку з наявністю неоднакового застосування положень вказаної норми чинного господарського процесуального законодавства України господарськими судами України різних інстанцій.

Господарські суди України в одних випадках задовольняли клопотання сторони справи про припинення провадження у справі на підставі пункту 1 частини 1 статті 80 Господарського процесуального кодексу України та припиняли провадження у справі у зв'язку з тим, що позов у справі було подано у питанні, що є предметом арбітражної угоди, а в інших випадках відхиляли такі клопотання з посиланням на положення Конституції України та розглядали спір по суті.

Виклад фактичних обставин справи:

Рішенням Господарського суду міста _____ від 19.08.2015 р. у справі _____ за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Інтербізнесконсалт» (далі – Позивач)

до Публічного акціонерного товариства «Укрнафта» (далі – Відповідач-1) та Товариства з обмеженою відповідальністю «Транспортні автоматизовані системи» (далі – Відповідач-2) про стягнення попередньої оплати за контрактом , у задоволенні позовних вимог позивача відмовлено повністю.

Під час розгляду зазначеної справи Відповідач-1 з посиланням на наявність у контракті арбітражного застереження звернувся до місцевого господарського суду з клопотанням про припинення провадження у справі.

Господарський суд міста відхилив клопотання ПАТ «Укрнафта» про припинення провадження у справі Відхилення було мотивоване, серед іншого, тим, що «звернення до арбітражу - це право, а не обов'язок сторони». Суд також зазначив, що контракт був укладений у місті (Україна), а також що між Позивачем та Відповідачем-2 укладено договір поруки, яким передбачено розгляд спорів в господарських судах України.

В результаті, суд першої інстанції розглянув спір між ТОВ «Інтербізнесконсалт» та ПАТ «Укрнафта» і ТОВ «Транспортні автоматизовані системи» по суті.

Не погоджуючись з рішенням суду першої інстанції, Позивач звернувся до апеляційного господарського суду з апеляційною скаргою. ПАТ «Укрнафта» просило цей суд перевірити законність відхилення клопотання про припинення провадження у справі місцевим господарським судом.

Постановою апеляційного господарського суду від 29.10.2015 р. у справі апеляційну скаргу Позивача задоволено в повному обсязі, рішення Господарського суду міста від 19.08.2015 р. у справі в частині відмови у задоволенні позовних вимог скасовано, прийнято нове рішення, яким позовні вимоги задоволено, а в решті рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Перевіряючи законність відхилення місцевим господарським судом клопотання ПАТ «Укрнафта» про припинення провадження у справі апеляційний господарський суд зазначив:

Крім того, суд апеляційної інстанції зазначає, що за визначенням, наданим в Ухвалі Конституційного Суду України від 14 жовтня 1997 року № 44-з, правосуддя - це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ.

Здійснюючи правосуддя суд забезпечує захист гарантійних Конституцією України та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

Гарантуючи судовий захист з боку держави, Основний Закон України водночас визнає право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань і це конституційне право не може бути скасоване або обмежене.

Одним із способів реалізації права кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань у сфері цивільних та господарських правовідносин є звернення до третейського суду, який не віднесено до судів загальної юрисдикції, але який за приписами Закону України "Про третейські суди" є недержавним незалежним органом захисту майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері цивільних і господарських відносин.

Здійснення комерційним арбітражем функції захисту не є правосуддям, а є розглядом спору сторін у цивільних і господарських правовідносинах у межах права, визначеного ч. 5 ст. 55 Конституції України.

При цьому звернення фізичних чи юридичних осіб до інших недержавних органів з метою врегулювання спору буде правомірним, якщо відмова від послуг державного суду відбулась за вільним волевиявленням обох сторін спору.

Відсутність взаємної згоди саме сторін спору на вирішення спору комерційним судом (арбітражем), незалежно від попередньої домовленості про це, виключає можливість розгляду спору таким судом

Не погоджуючись з постановою апеляційного господарського суду, Відповідач-1 звернувся до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою. Відповідач-1 просив суд касаційної інстанції скасувати рішення попередніх інстанцій та припинити провадження у справі. Тим не менш, Вищий господарський суд України у постанові від 18.02.2016 р. у справі _____ зазначив:

Колегія суддів Вищого господарського суду України погоджується з мотивами, викладеними судами попередніх інстанцій ухваленими рішеннями про відсутність правових підстав для припинення провадження у справі у зв'язку з наявною у Контракті №180/2013 від 26.06.2013 умовою про вирішення спорів в Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій палаті України.

Таким чином, суди апеляційної та касаційної інстанцій у справі висловили правову позицію, що навіть якщо позов у справі подано у питанні, що є предметом арбітражної угоди, провадження у справі не підлягає припиненню, оскільки «звернення до арбітражу - це право, а не обов'язок сторони», «звернення фізичних чи юридичних осіб до інших недержавних органів з метою врегулювання спору буде правомірним, якщо відмова від послуг державного суду відбулась за вільним волевиявленням обох сторін спору», «незалежно від попередньої домовленості про це».

Звертаємо увагу Конституційного Суду України на те, що існують рішення інших господарських судів різних інстанцій, в яких господарські суди, в тому числі Вищий господарський суд України, висловили правову позицію, протилежну тій, що висловлена Вищим господарським судом України у справі _____

Насправді, Вищий господарський суд України неодноразово визнавав обгрунтованою правову позицію судів нижчих інстанцій щодо задоволення клопотання сторони про припинення провадження у справі, якщо позов подано у питанні, що є предметом арбітражної угоди, на підставі приписів пункту 1 частини 1 статті 80 Господарського процесуального кодексу України. Зокрема, така правова позиція була викладена Вищим господарським судом України в таких постановках:

- від 03.11.2015 р. у справі №923/790/15, реєстраційний номер в ЄДРСР – 53191326,
- від 05.03.2015 р. у справі №910/9283/14, реєстраційний номер в ЄДРСР – 42980348.
- від 16.09.2014 р. у справі №910/9273/14, реєстраційний номер в ЄДРСР – 40523862,

Більше того, у постанові Вищого господарського суду України від 15.04.2015 р. у справі №910/12653/14 (реєстраційний номер в ЄДРСР – 43664663) зазначено: «Про те, що необхідно припинити провадження на підставі пункту 1 частини першої статті 80 ГПК України у разі подання позову з питання, що є предметом арбітражної угоди зазначено в постанові Верховного Суду України від 11.04.2006 у справі № 8/348а».

Така невизначеність у застосуванні господарськими судами норми пункту 1 частини 1 статті 80 Господарського процесуального кодексу України призвела до порушення конституційного права Публічного акціонерного товариства «Укрнафта» та позбавила Відповідача-1 права на захист своїх прав та законних інтересів в арбітражі.

Нормативне обгрунтування правової позиції ПАТ «Укрнафта»:

Відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

За приписами статті 125 Конституції України система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України. Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди. Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

У той же час, згідно з частиною 5 статтею 55 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Таким чином, гарантуючи судовий захист з боку держави, Конституція України водночас визнає право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (частина 5 статті 55). Це конституційне право не може бути скасоване або обмежене (частина 2 статті 22, стаття 64 Конституції України).

Як зазначено в третьому абзаці пункту 3.1 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі про завдання третейського суду від 10.01.2008 року № 1-рп/2008: «Одним із способів реалізації права кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань у сфері цивільних та господарських правовідносин є звернення до третейського суду».

Тим не менш, в означеному Рішенні Конституційного Суду України предметом була відповідність Конституції України (конституційності) положень абзаців сьомого, одинадцятого статті 2, статті 3, пункту 9 статті 4 та розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону України «Про третейські суди» від 11 травня 2004 року N 1701-IV із змінами та доповненнями.

Водночас, згідно з частиною 4 статті 1 Закону України «Про третейські суди» дія цього Закону не поширюється на міжнародний комерційний арбітраж.

Таким чином, незважаючи на те, що згідно зі статтею 2 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» термін «арбітраж» визначено як «будь-який арбітраж (третейський суд)», суди загальної юрисдикції можуть ставити під сумнів, чи є звернення до арбітражу одним із способів реалізації права кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань у сфері цивільних та господарських правовідносин.

Водночас, відповідно до частини 1 статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

За приписами частини 1 статті 15 Закону України «Про міжнародні договори України» чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, інші органи державної влади, до відання яких віднесені питання, що регулюються міжнародними договорами України, забезпечують дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України, стежать за здійсненням прав, які впливають з таких договорів для України, і за виконанням іншими сторонами міжнародних договорів України їхніх зобов'язань (частина 1 статті 16 Закону України «Про міжнародні договори України»).

Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень підписана у 1958 р. у місті Нью Йорк та набрала чинності 07.06.1959 р.

08.01.1961 р. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень набрала чинності для України.

На сьогодні Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень налічує 156 держав-учасниць, включаючи Україну.

За приписами частини 1 статті II Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень кожна Договірна Держава визнає письмову угоду, за якою сторони зобов'язуються передавати в арбітраж усі або будь-які спори, що виникли або можуть виникнути між ними у зв'язку з будь-яким конкретним договірним або іншим правовідношенням, об'єкт якого може бути предметом арбітражного розгляду.

Термін «письмова угода» включає арбітражне застереження в договорі, або арбітражну угоду, підписану сторонами, або що міститься в обміні листами чи телеграмами (частина 2 статті II Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень).

Згідно з частиною 3 статті II Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень суд Договірної держави, якщо до нього поступає позов з питання, з якого сторони уклали угоду, що передбачено цією статтею, повинен, на вимогу однієї зі сторін, спрямувати сторони в арбітраж, якщо не знайде, що згадана угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Частина 3 статті II Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень імplementовано в національне законодавство України.

Так, у частині 1 статті 8 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.1994 р. зазначено, що суд, до якого подано позов у питанні, що є предметом арбітражної угоди, повинен, якщо будь-яка із сторін попросить про це не пізніше подання своєї першої заяви щодо суті спору, припинити провадження у справі і направити сторони до арбітражу, якщо не визнає, що ця арбітражна угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Згідно з роз'ясненням, що міститься у пункті 18 інформаційного листа Вищого господарського суду України від 12.03.2009 р. N 01-08/163 «Про деякі питання, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів України у другому півріччі 2008 року щодо застосування норм Господарського процесуального кодексу України»: «Наявність [арбітражної] угоди унеможливорює вирішення спору у господарському суді, оскільки сторони домовилися про вирішення спору іншим органом».

В означеному інформаційному листі також говориться, що «за наявності арбітражної угоди суд не повинен відмовляти у прийнятті позовної заяви з посиланням на пункт 1 частини першої статті 62 ГПК, але має прийняти її до розгляду, а в разі відсутності зазначених обставин - припинити провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 80 названого Кодексу».

Відповідно до частини 1 статті 7 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» арбітражна угода – це угода сторін про передачу до арбітражу всіх або певних спорів, які виникли або можуть виникнути між ними в зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер чи ні. Арбітражна угода може бути укладена у вигляді арбітражного застереження в контракті або у вигляді окремої угоди.

Згідно зі статтею 629 Цивільного кодексу України договір є обов'язковим для виконання сторонами.

Таким чином, після укладення арбітражної угоди вона стає обов'язковою для виконання сторонами.

Якщо сторона арбітражної угоди звернулася до державного суду з позовом у питанні, що є предметом арбітражної угоди, такий суд повинен, якщо будь-яка зі сторін попросить про це не пізніше подання своєї першої заяви щодо суті спору, припинити провадження у справі і направити сторони до арбітражу, якщо не визнає, що ця арбітражна угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Застосування арбітражної угоди є не позбавленням сторони цієї угоди права звернення до суду, а навпаки, - реалізацією її права захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань в порядку, встановленому в арбітражній угоді.

